

**DIMENSIUNI PSIHOLOGICE ALE COMPORTAMENTULUI
PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE PENTRU INFRAȚIUNI
DEOSEBIT DE GRAVE ȘI EXCEPȚIONAL DE GRAVE**

Ion CUREA

CZU: 343.847:343.95

cureaion.usm@gmail.com

Umanizarea modului de executare a pedepsei constituie una din cele mai mari provocări ale politicii penale în Republica Moldova deja de peste două decenii. Încercările de a oferi persoanelor private de libertate condiții decente de trai și recuperare psihosocială au fost înregistrate încă în 2004, când a fost aprobată Concepția de dezvoltare a sistemului penitenciar, unul din obiectivele de bază fiind resocializarea condamnaților și oferirea unor oportunități în vederea adaptării lor la condițiile de viață prosocială. Aceste obiective au devenit scopuri în sine ale sistemului penitenciar, care la început avea un caracter destul de punitiv, bazat pe siguranța deținerii și care a schimbat accentele pe prevenirea recidivei și recuperarea infractorului.

Cu regret, politica penală în Republica Moldova nu a redus termene lungi de detenție, astfel 72% din deținuți ispășesc pedepse de 5 ani sau mai mult, 36% ispășesc termene de 10 ani și mai mult. În acest sens, 45% dintre persoanele private de libertate sunt condamnate pentru infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave [1], număr în creștere față de anul 2019, infracțiuni ce prevăd pedepse de peste 15 ani privațiune de libertate sau detențiune pe viață.

În ambele cazuri, în Europa, doar Grecia are un procent mai mare decât Republica Moldova. De remarcat că, în Germania, procentul cumulativ al deținuților ce ispășesc termene de 10 ani și mai mult reprezintă doar 1%, în Norvegia – 8,7%, în România – 17,9%.

La întrebarea care sunt dimensiunile psihologice ale condamnaților pentru infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave, ale persoanelor ce sunt private de libertate pe un termen mare, unii dintre ei fiind în detenție peste 30 de ani, timp ce produce efecte negative asupra sănătății mintale, precum și asupra relațiilor cu mediul extern, răspunsul ne indică asupra efectelor încarcerării de lungă durată care inevitabil duce la schimbări ale comportamentului și personalității deținuților, astfel observându-se creșterea comportamentelor heteroagresive și autopunitive, regresul afectiv, prezența sentimentelor de neputință și incertitudine, se produce o „penitenciarizare” a deținuților [2].

Cunoașterea dimensiunii psihologice a celor condamnați pentru infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave ne oferă posibilități nu doar de a înțelege motivele ce stau la baza comportamentului infracțional, ci și de a organiza procesul lor de adaptare la mediul închis și a identifica cele mai corecte acțiuni pentru tratamentul și resocializarea acestora.

Evident această categorie de condamnați cere o atenție deosebită, pe de o parte, datorită termenelor lungi de detenție cu consecințele destul de dramatice asupra

funcționării psihice și, pe de altă parte, datorită experienței infracționale cu care vin, deoarece faptele pentru care ispășesc pedeapsa sunt deseori infracțiuni săvârșite cu violență, cu deosebită cruzime și plasează acești făptuitori în grupul condamnaților periculoși, cu un grad sporit de risc.

În conformitate cu legislația execuțional-penală, condamnații pentru infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave își execută pedeapsa în penitenciare de tip închis sau în sectorul pentru deținuții condamnați la detențiune pe viață, care sunt instituții cu cele mai multe restricții pentru condamnați. Felul în care aceștia se vor adapta la mediul închis influențează preocupările lor, activitățile la care vor participa, relațiile pe care le vor stabili atât în interior, cât și în afara detenției.

Patternul comportamental și atitudinile pe care le vor manifesta pot lua forme extrem de diverse, de la retragere socială și emoțională la agresivitate și violență extremă. De multe ori fenomenul privării de libertate asupra componentelor personalității este dramatic, favorizând apariția și dezvoltarea unor comportamente agresive, de multe ori generând conduite diferite față de cele avute în libertate [3].

În procesul de adaptare a deținuților la noile condiții și la un nou mediu social, granițele dintre diferitele tipuri de personalitate sunt șterse și se formează un nou tip – personalitatea condamnatului. [4]. Această personalitate se caracterizează prin asimilarea și consolidarea normelor sociale, de grup, valorilor, tradițiilor subculturii închisorii, accentuarea unor astfel de particularități care nu s-au manifestat în condițiile obișnuite ale unei vieți libere.

Potrivit Sonyei Snaken, deținuții cu pedepse lungi trec prin câteva faze, prima din ele constituie adaptarea la mediu închis, astfel încât să uite trecutul și să se concentreze pe viața din interior, poate chiar să nu aibă o altă viață decât cea din penitenciar. În această fază deținuții „golesc” de conținut noțiunea de libertate, dispărând sentimentul apartenenței la social, iar societatea care blamează este blamată și ea. Cel mai des apare un sentiment de resemnare, de lipsă de preocupare în ce privește momentul eliberării. Autoarea indică că efectele unor pedepse lungi sunt multiple: scade stima de sine, se reduce timpul de reacție, specific infantilismul, pasivitatea, reacțiile psihosomatice și lipsa planurilor pe viitor. [5]

M.P. Sergeev susține că nevoia de recunoaștere joacă un rol important în acceptarea de către condamnați a normelor și valorilor mediului penitenciar ca sens al supraviețuirii și al existenței lor ulterioare, astfel ei încet învață regulile formale și neformale [6]. Relațiile interumane se stabilesc diferit de cele din exterior, ierarhia valorică fiind și ea deformată, iar subcultura criminală impunând de multe ori reguli ce dezvoltă comportamentul opus scopului urmărit prin detenție.

În acest sens, I.M. Antonean descrie profilul acestor făptuitori în funcție de tipul infracțiunii, caracterizând condamnații ce au săvârșit omor ca cel mai des persoane impulsive, cu un nivel înalt de anxietate și instabilitate emoțională, pentru care, pe primul loc stau propriile trăiri și interese și care nu au o apreciere corectă privind valoarea vieții altei persoane. Același studiu descrie infractorii sexuali ca fiind aspri,

cinici, cărora le lipsește sentimentul de vinovăție și respect față de oameni, egoiști, de multe ori cu probleme de identificare sexuală sau agresivitate, etc. [7].

Un alt studiu, realizat de M. Pușcaș descrie persoanele care au comis infracțiuni de tâlhărie ca fiind instabili emoțional, brutali, fără a se implica în activități sociale, cu un nivel redus de dezvoltare al allocentrismului înțeles ca și orientare către alții și incapacitate de a anticipa consecințele agresiunii față de ceilalți [8, p.305].

Infractorii ce fac parte din crima organizată sunt dese ori caracterizați ca fiind ambițioși, cu un nivel ridicat de cerințe și așteptări, le este la fel caracteristic narcisismul, nihilismul, cinismul și cruzimea [7, p.70].

Astfel, putem concluziona că deținuților pentru infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave le sunt specifice particularități ca: impulsivitatea, agresivitatea, egocentrismul, hipersensibilitatea pentru anumite relații interpersonale, distanțarea și o slabă adaptabilitate socială, iar mediul închis pe un termen lung intensifică starea de frustrare care impulsionează comportamentul agresiv sau în alte cazuri apatia și indiferența față de starea de lucruri în care se află.

Fără îndoială, executarea pedepselor de lungă durată, specifică celor condamnați pentru infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave, creează probleme atât pentru sistemul penitenciar, care se confruntă cu suprapopularea, cât și pentru condamnați, care se confruntă cu tulburări comportamentale și psihologice, datorate modului de viață în închisoare [8, p.143]. Efectele dăunătoare ale detenției afectează comportamentul condamnaților atât pe perioada privării de libertate, cât și după liberare. În acest sens, este de interesul societății ca managementul penitenciar să se focalizeze pe procesul de reabilitare și reintegrare în societate.

Referințe:

1. Cod penal al Republicii Moldova, art.16.
2. DURNESCU, I. *Asistența socială în penitenciar*. București: Polirom, 2009. 224 p. ISBN 978-9734-6133-5-9.
4. POPA, E. Partea nevăzută a mediului penitenciar. În: *Revista de practică penitenciară*, nr.1/2019, pp.14-18, [Accesat 04.09.2021] disponibil: <http://anp.gov.ro/revista-de-practica-penitenciara/wp-content/uploads/sites/52/2019/01/Partea-nev%C4%83zut%C4%83-a-mediului-penitenciar.pdf>
5. УШАТИКОВ, А.И. *Основы пенитенциарной психологии*, Рязань, 2002. 554 с. ISBN 5-85057-442-5.
6. FLORIAN, Gh. *Fenomenologie penitenciară*. București: Oscar Print, 2003. 328 p. ISBN 973-8338-95-6.
7. SERGEEV, M.P. Îmbunătățirea cadrului legal de sprijin medical și psihologic pentru persoanele condamnate la închisoare. În: *Legea medicală*. 2013, nr. 2, p. 34. [Accesat 04.09.2021] Disponibil: https://studbooks.net/1721742/psihologiya/psihologicheskie_effekty_zaklyucheniya_mestah_lisheniya_svobody.
8. АНТОНЯН, Ю.М. ЭМИНОВ, В.Е. *Портреты преступников. Криминологический психологический анализ*. Москва: Норма, 2014, 228 с. ISBN 978-5-91768-443-7.
9. STĂNIȘOR, E. *Universul carceral*. București: Oscar Print, 2004. 575 p.